

ПЕРІОДИЧНЕ ВСЕУКРАЇНСЬКЕ СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗВЕДЕНІ ВИСНОВКИ
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КІЛЬКІСНОГО
ТА ЯКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ

Соціологічною групою «Рейтинг» було започатковано серію періодичних всеукраїнських соціологічних досліджень. У першій хвилі, котра тривала з 20 листопада по 4 грудня 2024 року було проведено телефонне опитування та фокус групи з респондентами як за національною так і регіональною вибіркою.

На кількісному етапі методом телефонного опитування на основі випадкової вибірки мобільних телефонів було опитано 2000 респондентів на усій контрольованій українською владою території країни. Додатково також, використовуючи цей же метод було опитано 3600 респондентів (по 400 в кожній області) в прифронтових (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Харківська, Херсонська) та пограничних (Сумська, Чернігівська, Миколаївська, Одеська) областях.

Етап збору інформації для кількісного опитування по Україні тривав з 20 по 25 листопада 2024 р. Середня тривалість інтерв'ю становила близько 25 хвилин. Відсоток досяжності респондентів (response rate) склав 8,3%.

Етап збору інформації для опитування у 9 областях (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Харківська, Херсонська, Сумська, Чернігівська, Миколаївська, Одеська) тривав з 25 листопада по 4 грудня 2024 р. Середня тривалість інтерв'ю становила близько 28 хвилин. Відсоток досяжності респондентів (response rate) склав 14,5%.

Додатково у межах першої хвилі дослідження протягом 21-28 листопада 2024 року було проведено 6 фокус-групових дискусій із постійними мешканцями прифронтових (Запорізька, Харківська, Дніпропетровська, Херсонська, Миколаївська, Одеська, Чернігівська, Сумська) та неприфронтових областей, які проживали на них до повномасштабного вторгнення.

- **Цільова група 1:** 2 ФГД із постійними мешканцями не з прифронтових областей, які проживали на них до повномасштабного вторгнення.
- **Цільова група 2:** 4 ФГД із постійними мешканцями прифронтових областей (Запорізька, Харківська, Дніпропетровська, Херсонська, Миколаївська, Одеська, Чернігівська, Сумська).
- **Структура вибірки:** дві вікові категорії: молодші (25-45 років) та старші (46-65 років), за гендерною ознакою (50% - жінки, 50% - чоловіки) та типом поселення (40% обласний центр, 30% - малі міста, 30% - села).

Регіони	Розподіл респондентів	25-45 років	46-65 років	Кількість груп
Цільова група 1: постійні мешканці не з прифронтових областей				
Захід, Центр	По 4 респонденти із західних та центральних областей	1		2
Захід, Центр	По 4 респонденти із західних та центральних областей		1	
Цільова група 2: постійні мешканці прифронтових областей				
Запорізька, Харківська, Дніпропетровська, Херсонська	По 2 респонденти з кожної прифронтової області	1	1	4
Миколаївська, Одеська, Чернігівська Сумська	По 4 респонденти із західних та центральних областей	1	1	

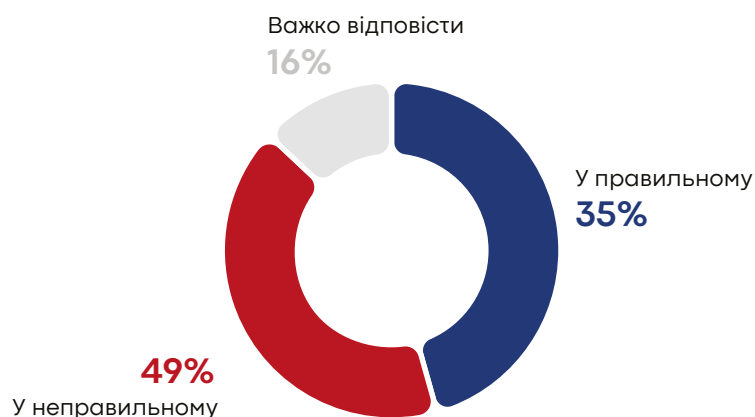
Комбінування методів дозволило отримати широкий спектр думок щодо різних аспектів життя українців під час війни. Загальні результати демонструють схожі тенденції в оцінці ситуації. Водночас, через різницю у методології збору даних у кількісному опитуванні та фокус-групах можуть виникати певні відмінності. Опитування забезпечують стандартизовані, репрезентативні результати, що дозволяють оцінити загальні настрої та поширеність певних поглядів. Фокус-групи, натомість, надають змогу дослідити глибинні мотиви, емоційний фон і контекст, що лежать в основі цих поглядів, а також виявити нюанси, які можуть бути неочевидними у структурованих запитаннях. З точки зору комбінованого підходу, такі відмінності не є суперечностями, а виступають взаємним доповненням, створюючи цілісне уявлення про досліджувані проблеми.

РЕЗУЛЬТАТИ КІЛЬКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

- Результати кількісного дослідження свідчать про зростання критичності у оцінках загальної ситуації: 49% опитаних вважають, що ситуація в країні розвивається у неправильному напрямку, тоді як 35% зазначають, що напрямок є правильним (Рис.1.1).

Рис 1.1

Як Ви вважаєте, в цілому, справи в Україні йдуть у
правильному чи неправильному напрямку?

- 80% зазначили погіршення економічної ситуації, 62% вважають, що політична ситуація погіршилася, близько 60% повідомили про погіршення добробуту та стану здоров'я за останній рік. (Рис. 1.2).

Рис 1.2

На Вашу думку, яким чином змінилися за останній рік.... ?

- Попри ці негативні оцінки більшість респондентів (69%) продовжують вірити у здатність України відбити напад росії (69%), що свідчить про високий рівень патріотизму та стійкість громадян.
- Сприйняття ситуації певним чином залежить від вікових і соціально-економічних характеристик: оптимістичні оцінки частіше висловлювали старші та більш заможні респонденти. У регіональному вимірі у загальних оцінках виділяється Херсонська область, де опитування зафіксувало високі показники оптимізму та віри у здатність України протистояти ворогу.
- На фоні погіршення психоемоційного стану респондентів, про яке вони зазначали під час опитування, емоційна реакція українців щодо України характеризується перевагою позитивних емоцій: надія (68%) та гордість (44%). Серед негативних емоцій виділяються розчарування (16%) і страх (15%) (Рис.1.3). Чинниками котрі впливають на загальний психоемоційний стан українців є переживання за втрату близької людини (40%), здоров'я та фізичне самопочуття (31%), матеріальне становище (29%), безпекова ситуація (28%), новини та події в Україні та мобілізація близьких, родичів до ЗСУ (по 23%).

Рис 1.3

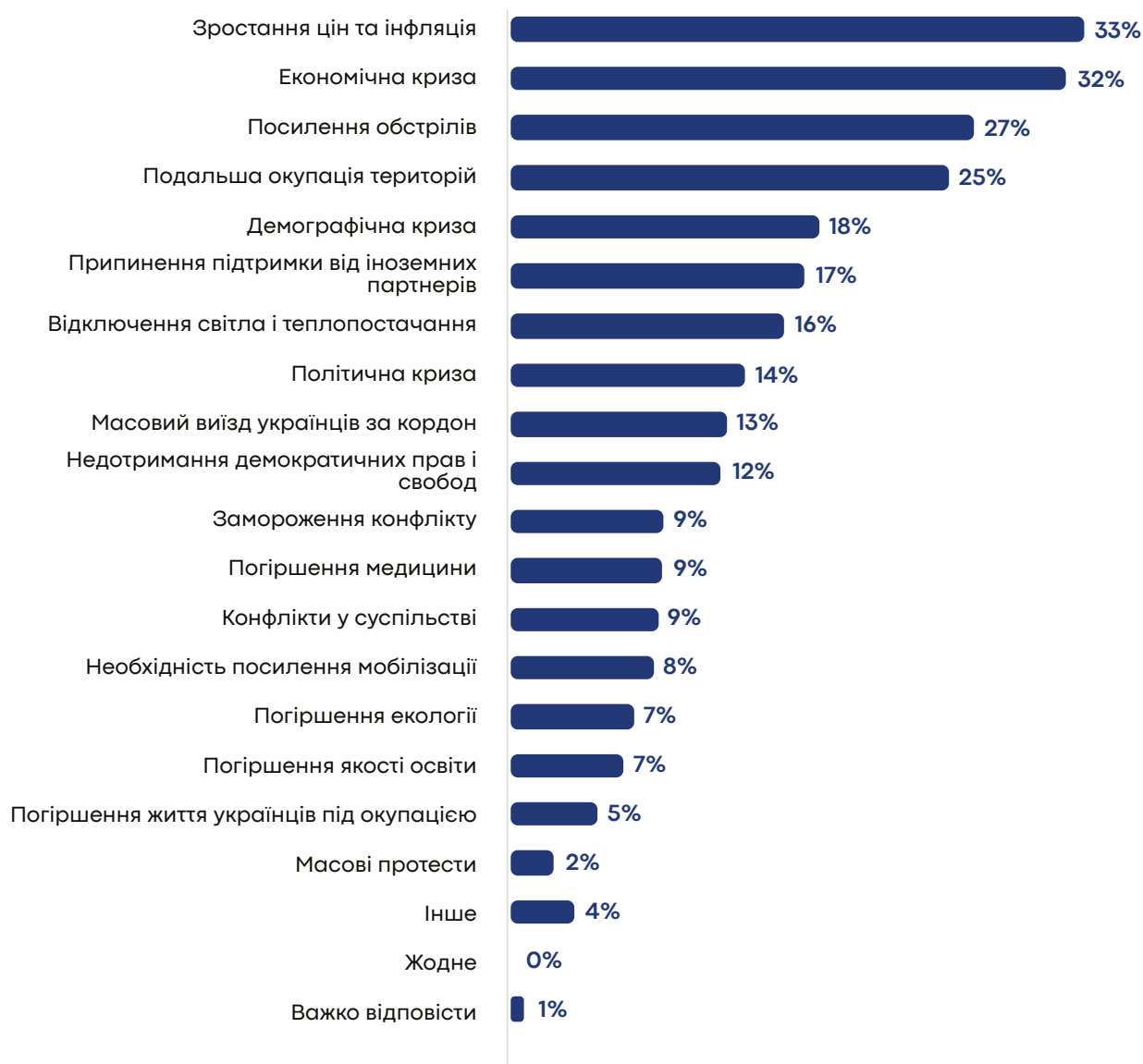
Які емоції у Вас виникають, думаючи про Україну? (Дві відповіді)

- Попри значні труднощі, більшість громадян (71%) намагаються зберегти оптимістичні відчуття, коли думають про майбутнє України.
- Серед основних викликів, які турбують українців, виділяються в першу чергу економічні - економічна криза (32%) та зростання цін (32%) , а також безпекові - посилення обстрілів (27%) (Рис.1.4.)

Які із потенційних загроз, що можуть чекати на Україну впродовж наступних 12 місяців, турбують Вас найбільше?

(Не більше 3-х відповідей)

- Спостерігається пряма залежність від між оцінками сприйняття загальної ситуації в країні та оцінкою потенційних загроз. Так, у групі респондентів – «оптимістів», котрі позитивно оцінюють напрям розвитку країни та мають оптимістичні сподівання на майбутнє України, частіше актуальними загрозами є посилення обстрілів, припинення підтримки від іноземних партнерів, відключення світла та тепlopостачання, масовий виїзд українців за кордон, замороження конфлікту, погіршення екології. З іншого боку респонденти – «песимісти» частіше загрозами вважали економічну, демографічну та політичну кризи, недотримання демократичних прав і свобод, конфлікти у суспільстві, необхідність посилення мобілізації.

- Медицина, економічні та інфраструктурні проекти залишаються пріоритетними сферами, котрі потребують першочергової уваги з боку у всіх регіонах України. У деокупованих та прифронтових областях більшої актуальності, попри загальні проблеми, набувають актуальності такі сфери як гуманітарна допомога, відбудова житла, розслідування колаборацій та психосоціальна допомога.
- В оцінці можливостей відносно краще оцінювалися ті, котрі стосуються комфорту проживання, дозвілля та доступності освіти. З іншого боку негативні тенденції частіше спостерігалися при оцінці можливостей для молоді, пошуку роботи, розміру заробітної плати, почуття безпеки. Вищий рівень оцінки можливостей об'єктивно фіксується у віддалених від лінії фронту регіонах Заходу та Центру країни. В областях, котрі значно більше відчують вплив війни, оцінки усіх можливостей, особливо безпечових, є негативними (Рис.1.5).

Рис.1.5

Наскільки Ви погоджуєтеся із твердженнями про те, що у Вашому регіоні ...

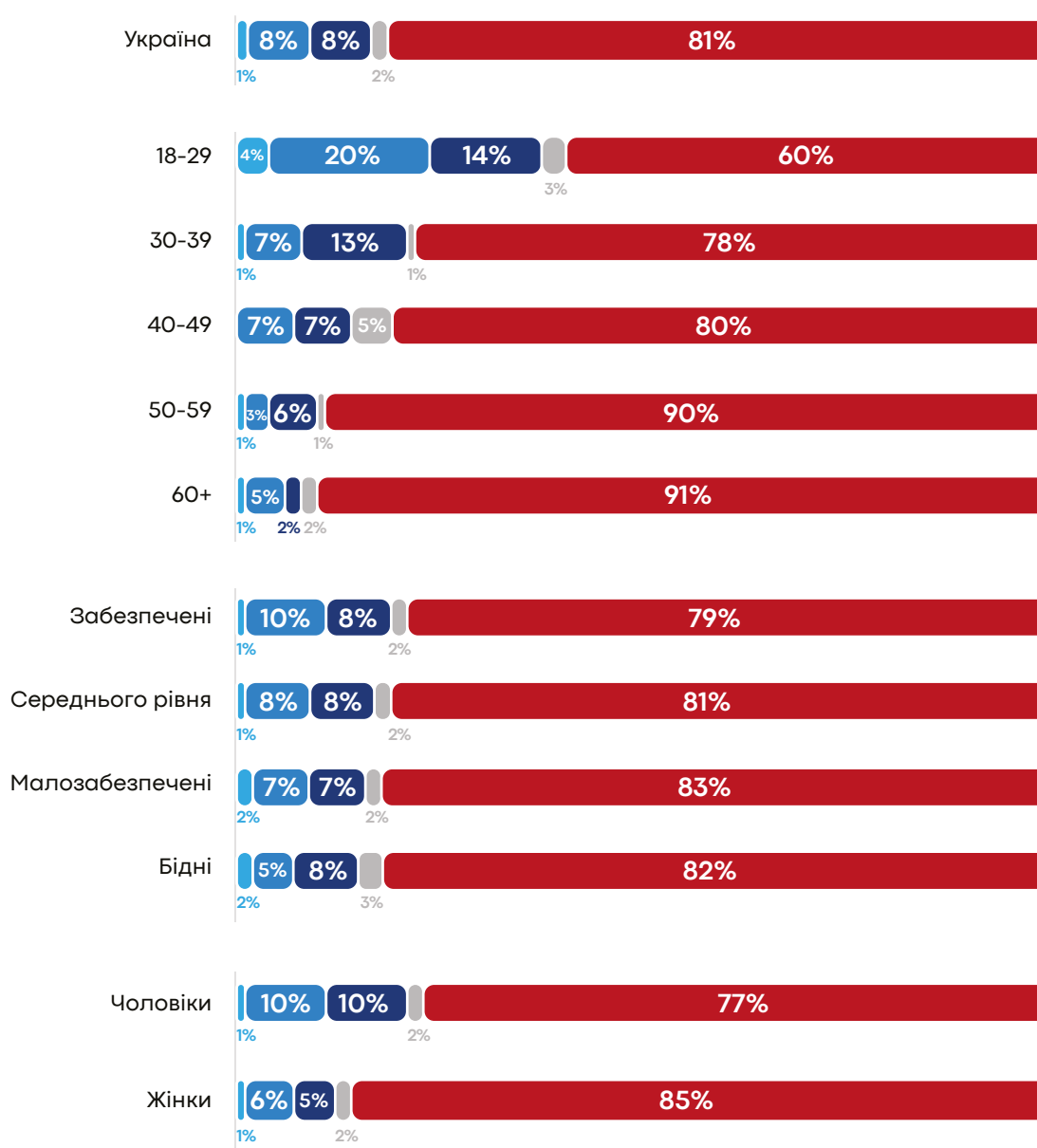

- Попри усі виклики війни, 81% опитаних не планують у майбутньому переїжджати зі свого регіону. У значній частині це особи середнього та старшого віку. На жаль, серед молоді віком 18-29 років намір покинути свій регіон у майбутньому висловили майже 40%, при цьому 14% - мають намір виїхати в іншу країну (Рис. 1.6).

Рис 1.6

Чи плануєте Ви у майбутньому переїхати зі свого регіону?

- Так, я планую переїхати в інший населений пункт області
- Так, я планую переїхати в іншу область України
- Так, я планую переїхати в іншу країну
- Ні
- Важко відповісти

- Економічні та корупційні чинники у майбутньому можуть стати як факторами єднання, так і розколу українців, у залежності від сценарію розвитку. У негативному сценарії розвитку як фактори розколу оцінюються українцями політичні вибори, різний досвід під час війни, релігійні та мовні протиріччя. З іншого боку важливим фактором єднання українці бачать відбудову (Рис.1.7). При цьому абсолютна більшість (81%) вважають недоцільним її проведення на прифронтових територіях під час війни.

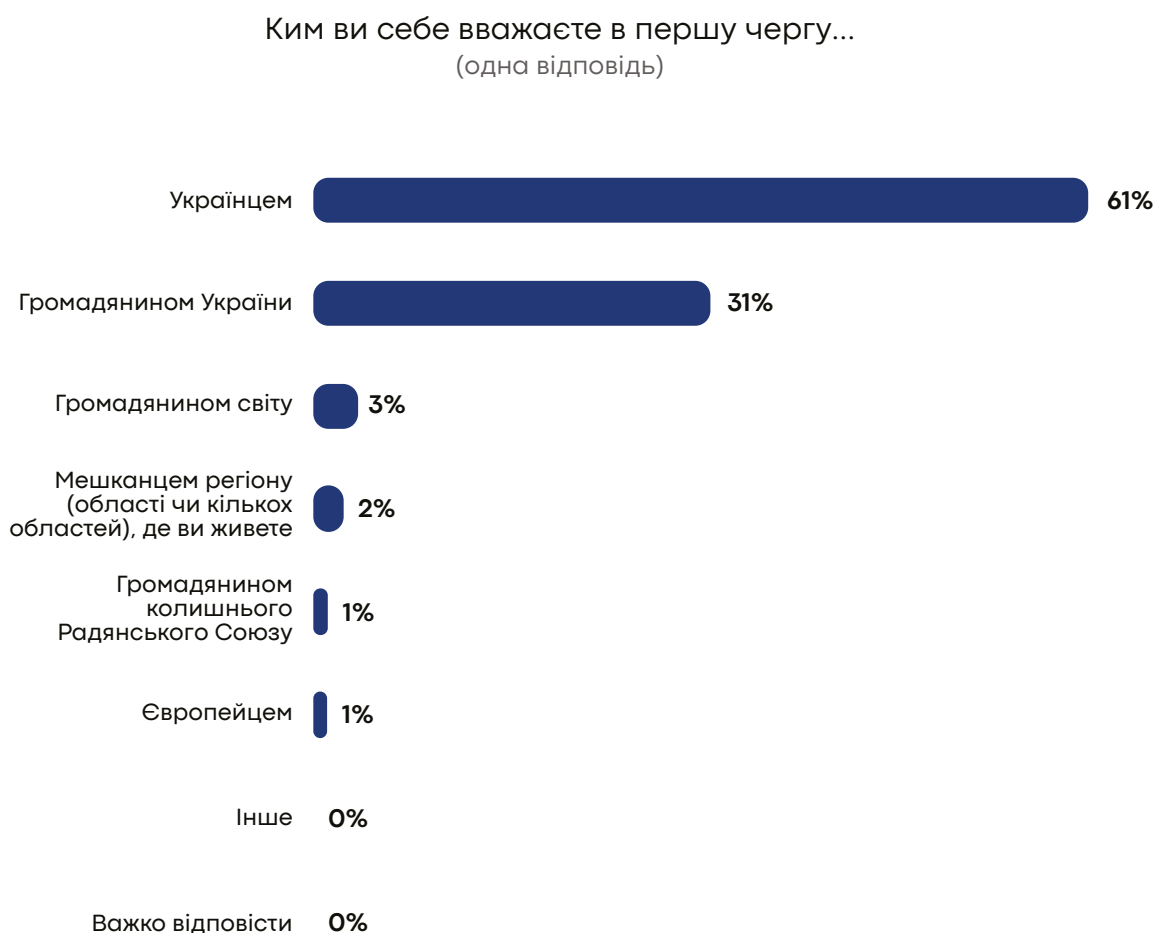
Рис 1.7

- Ставлення до різних груп людей потенційно може стати фактором розколу у майбутньому. У дослідженні оцінювалося ставлення лише до окремих категорій населення, водночас у цьому питанні спостерігалися певні відмінності: тепле ставлення респонденти декларували до ветеранів та ВПО. З іншого боку до мешканців окупованих територій та українців, котрі виїхали за кордон, значна частина респондентів демонструвала прохолодне ставлення (від 20% до 30%). До мігрантів з країн Азії та Африки респонденти висловлювали частіше холодне ставлення (52%).

- Цікаві результати стосуються національної ідентичності: 61% респондентів визначають себе як «українців», тоді як 31% називають себе «громадянами України» (Рис. 1.8). Різні підходи до сприйняття національної ідентичності залежать від регіональних та соціальних факторів. Дещо частіше «громадянська» самоідентифікація спостерігалася серед опитаних у Запорізькій, Херсонській, Одеській та Миколаївській областях. Також подібну позицію частіше висловлювали старші опитані.

Рис 1.8

- Питання зовнішньополітичного вектору країни сьогодні залишається консолідуючим фактором в країні. Підтримка вступу України до ЄС та НАТО є стабільно високою: 69% підтримують вступ до ЄС, 67% висловлюються за вступ до НАТО. Водночас у питанні вступу до НАТО спостерігається критичне ставлення (до 20%) у Харківській та Донецькій областях. Також у середовищі респондентів – «песимістів» до половини опитаних виступають проти, або ж не братимуть участі у можливому референдумі щодо цього питання.
- Більшість респондентів (66%) не задоволені комунікацією центральної влади із суспільством, хоча в окремих областях прифронтового (Херсонська) та пограничного (Чернігівська і Сумська) кластерів спостерігається вища задоволеність. Ситуація з комунікацією місцевої влади дещо краща. Вищі оцінки у цьому питанні зафіксовані у прифронтових (особливо у Харківській області) та західних областях.

- Респонденти найбільше зацікавлені в інформації про боротьбу з корупцією (52%) та перебіг війни (34%). При цьому спостерігаються певні відмінності у регіональному розрізі: політичні питання є більш цікавими для мешканців західного макрорегіону, безпекові – для пограничних та прифронтових.
- Значна частина населення (79%) заявляють, що цікавляться ситуацією на окупованих територіях, особливо мешканці прифронтових та пограничних областей. З іншого боку половина респондентів (52%) вважають, що медіа надають недостатньо інформації про умови життя на окупованих територіях, причому цей запит особливо актуальний у центральних областях та окремих регіонах півдня України.
- Абсолютна більшість респондентів (76%) демонструють високий рівень готовності брати участь у змінах у своїй країні: 54% готові допомагати мирними заходами (пожертви, консультації, громадські обговорення тощо), 22% натомість готові до більш радикальних дій (Рис. 1.9). Готовність до активних дій корелюється із рівнем достатку та поглядом на загальну ситуацію в країні: готовність брати участь у активностях, спрямованих на зміни нинішніх умов у громаді чи суспільстві, дещо частіше висловлювали більш заможні опитані та ті, хто оптимістично оцінює ситуацію в країні та її майбутнє.

Рис 1.9

Чи готові ви особисто долучитися до активностей, спрямованих на зміни нинішніх умов у вашій громаді чи суспільстві загалом?

РЕЗУЛЬТАТИ ЯКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

- Стан справ в країні, на думку учасників дискусій, за останній рік погіршився. Серед основних чинників економічного характеру: відчутне зростання цін та тарифів, підвищення податків, проблеми з працевлаштуванням, тощо.
- Перспективи розв'язання війни виглядають досить розмитими та невизначеними, люди перебувають в постійній напрузі. Незалежно від віку, статі та регіону, респонденти втомилися, відчувається багато апатії. Визнають, що бойове піднесення, яке виникло на початку війни, наразі дещо згасло.
- В цілому, варто говорити не так про віру в перемогу, як про бажання віри в перемогу. Все частіше звучить наратив про якомога швидше закінчення війни у будь-який спосіб. Саме визначення перемоги також зазнало змін – тепер це вже не про повернення до кордонів 1991 року, а скоріше про закінчення гострої фази війни та припинення просування ворога вглиб країни.
- На віру в перемогу великою мірою впливають зменшення іноземної допомоги на фоні одночасного збільшення ворожих обстрілів. Не додають оптимізму й щоденні новини про загиблих військових та цивільних. Також серед важливих чинників згасання віри в перемогу опитані згадують чисельні політичні та корупційні скандали, неактуальні під час війни державні проєкти, конфлікти в рядах армії, неефективну мобілізацію.
- До найбільших внутрішніх загроз для України респонденти відносять корупцію, велику зовнішню міграцію, відсутність перспектив розвитку для молоді, брак єдності серед українців. Серед внутрішніх загроз, які можуть актуалізуватися в наступні 12 місяців, - загострення ситуації на фронті та захоплення ворогом нових територій.
- Серед політичних загроз опитані найчастіше згадують владу як таку, «погані» закони, розкрадання бюджетів чиновниками, корупційні схеми, відмивання коштів. Серед економічних загроз – прогресуюча бідність населення, брак робочої сили і одночасно проблеми з працевлаштуванням, податкова реформа. Соціальні загрози вбачають у міграції, недостатній допомозі переселенцям (як наслідок – повернення українців на окуповані території) та незахищеним верствам населення, неминучій демографічній кризі.
- Українське суспільство оцінюють як скоріше роз'єднане, поляризоване. Різні погляди на війну, перспективи її завершення, розмежування за ролями у війні: поділ на україномовних та російськомовних, цивільних та військових, тих, хто виїхав, та тих, хто залишився – це далеко не повний список факторів, які не сприяють національній єдності.
- Разом з тим, серед об'єднуючих факторів – сама війна і її похідні: спільний ворог, спільна мета, спільна віра в перемогу. Гуртуються також люди і по лінії спільних проблем та одного на всіх невдоволення владою.

«Люди втомилися, але вірять ... Точніше, хочуть вірити»

«Дуже багато питань і люди діляться на два табори і починають замість покращення один з одним сваритись»

- До думки про потенційні блекаути адаптувалися та готові як морально, так і практично – запаслися акумуляторами, котлами, дровами, тощо. Наближення військових дій та/або окупація, значні руйнування житла, надто тривала відсутність комунікацій та зручностей - основні обставини, за яких опитані допускають можливість залишити власні домівки.
- Міжнародну підтримку для України оцінюють на високому рівні, при цьому є перманентний запит на ще більшу допомогу. Вважають, що без підтримки шансів вистояти у війні до цього часу Україна не мала. Так само мало шансів без підтримки війну виграти. Найбільшими міжнародними партнерами України станом на сьогодні вважають США та країни Євросоюзу, зокрема Польщу, Німеччину, Великобританію та Балтійські країни. Найбільше розчарування – Угорщина, рідше - Польща, Німеччина та Словаччина.
- Абсолютна більшість підтримує вступ до ЄС та НАТО, при чому останнє на тлі війни бачать в більшому пріоритеті.
- Питання про різні варіанти угод про припинення війни – морально складні, рефлексії дають мало, відчувається певна розгубленість респондентів, висловлюють багато «але».
- Серед найбільших зовнішніх загроз для України, на думку респондентів, потенційне загострення війни, великі зовнішні борги, примус до миру на не вигідних для України умовах.
- Цікавість життям людей на окупованих територіях часто визначається тим, чи залишилися там родичі та знайомі. Джерелом інформації виступають самі люди та/або соціальні мережі. При цьому, на думку опитаних, українські медіа сьогодні не цілком об'єктивно висвітлюють ситуацію про життя на окупованих з 2022 року територіях.
- До доцільності проведення активної відбудови на прифронтових територіях під час війни - ставлення неоднозначне. Тоді як відбудову зруйнованого житла бачать в пріоритетах, облаштування умовних парків вважають зайвим та недоречним в умовах війни. При цьому, більшість представників прифронтових областей відмічають, що бачили ознаки початку відбудови у своєму регіоні.
- Респонденти з неприфронтових регіонів більш схильні до песимістичних настроїв та розчарування. В той самий час, мешканці прифронтових областей мають більш оптимістичні сподівання на майбутнє, вони також визнають себе більш емоційно стабільними та стресостійкими.

«Війна – це найбільша загроза, всі інші загрози – це дитячий лепет»